

ÉRTÉK ÉS SZERETET

Dr. Veress Gábor, Dr. Kovács Károly

Életünk minden percében élünk, mozgunk, tevékenykedünk, emberi mivoltunkat *cselekedeteink* jellemzik. Társadalmi szinten hatalmas szervezeteket hozunk létre, működésük lényege a *termelés és a fogyasztás*. Az élettelen természet is állandó mozgásban van, *változik*. Az élő világ egyedei is állandó „mozgásban”, változásban vannak.

Mi az a „mozgatórugó”, amely biztosítja a világ mozgását? Munkánkban kísérletet teszünk arra, hogy bemutassuk azt, hogy az *érték* az, ami mozgatórugója a világban tapasztalható mozgásoknak. Az emberi cselekedeteknél az érték az *erkölcs*, a *szereetet*, a társadalmi termelésnél és a fogyasztásnál a *minőség*, a kémiai reakcióknál az *entrópia*, ...

A témakör hatalmas, felöleli a filozófiát, a rendszerelméletet, az erkölccsant, a szociológiát, a közgazdaságtant, a termodinamikát stb. A témakör irodalma is áttekinthetetlenül nagy, a szerzők elnézést kérnek az esetleges hiányosságokért és hibákért.

1. A MOZGÁS, AZ ÉRTÉK ÉS A TÖRVÉNY

A mozgás

A **mozgás**, változás, tevékenység, működés, folyamat általánosságban nehezen értelmezhető, de egyértelművé válik, ha emberi *cselekedetről* (pl. [1], [2]), közösségi *termelésről és fogyasztásról* (pl. [3], [4]), vagy *természeti folyamatról*, átalakulásról, például kémiai reakcióról beszélünk.

Bár a különböző szakterületeken (például rendszerelmélet) történtek kísérletek arra, hogy a mozgás, a működés mozgatórugójára vonatkozó általános törvényt megfogalmazzanak, nincs ismeretünk e területen általánosan elfogadott eredményről.

Az érték fogalmának bizonytalansága

Az érték általános és szakterületi értelmezésével számos tudomány, tudományág foglalkozik, de általános, egységesen elfogadott definíciója nem alakult ki.

Az érték fogalma a köznapi életben sem egyértelmű. Gyakran használjuk ugyan az érték, értékes szavakat, de bizonytalan jelentéssel, tartalommal. Nem sokkal jobb a helyzet az erkölcs, a szeretet vagy a minőség szavakkal sem, a köznyelvben e gyakran használt elnevezéseknek sem egyértelmű a jelentése.

Az érték általános fogalma

Az érték általános fogalmával a filozófia, ezen belül az **értékbölcselet** (axiológia) foglalkozik. Munkánkban Schütz Antal művét [5] vesszük alapul, de igyekszünk felhasználni más ismereteket is, pl. [6]-[9].

Érték (value) az, ami igényt elégít ki ([5] 385. old.). Az értékek kölcsönös tulajdonságok, amelyek legalább két önálló létezőt tételeznek fel. Az értékes jelleg tehát egyetlen önállóan létezőt sem illet meg önmagában [9].

Négy fő *tiszta*, vagy *szellemi értéket* különböztetünk meg:

erkölcsi (jó-rossz)

logikai (igaz-téves) (igazságkeresés)

esztétikai (szép-rút)

vallási (szent-istentelen).

A tiszta értékek mellett megkülönböztetjük a megvalósult, *tárgyasult értékeket*, amelyek a tiszta értékből és az értékhordozóból tevődnek össze. Az értékhordozók lehetnek *önértékek*, vagy *másodlagos értékek*. Másodlagos értékek például a gazdasági értékek.

Az értékek összessége alkotja az **értékrendet** (values). *Értékrendünk* mutatja, hogy melyek a fontosabb és a kevésbé fontos értékeink.

Az érték értelmezése a szaktudományokban

A tudományos életben gyakran keveredik az érték általános és szakterületi értelmezése.

Az érték fogalma a filozófia mellett (pl [5]) a *szociológiának* is fontos kutatási területe (pl. [7]-[8]).

Az emberi cselekedetek értékével, az erkölcsi értékkel az *erkölcstan*, az etika és számos kapcsolódó tudományág foglalkozik (pl. [1]-[2], [9]-[13]).

A *minőségügyben* napjainkban bontakozik ki az a fontos felismerés, hogy a minőség érték (pl. [3],[14]), ugyanis az igénykielégítési folyamat, azaz az értékhordozó az összes érdekelt számára elégedettséget okoz, vagyis értékes. Ha pedig ez a folyamat tartósan fennmarad, akkor értékrend teremtő.

A minőségügyhöz kapcsolódva kialakult az életminőség (Quality of Life) és a társadalmi minőség (Social Quality) fogalma (pl. [15]), amely utóbbi összekapcsolódik a szociológia érték fogalmával.

A *közgazdaságtanban* a pénz, mint érték fogalom nyilvánvaló (pl. [14]).

Az élettelen természet érték értelmezése meghaladja e dolgozat kereteit, de itt is hivatkozunk a kémia, a termodinamika entrópia fogalmára és megjegyezzük, hogy az entrópia eredeti jelentése iránymutatás.

A(z érték)törvény

Sejtésünk szerint a mozgás, a cselekvés, a tevékenységek mozgatórugója **a(z érték)törvény**, a Törvény, amely mozgásban tartja a világot. E törvény általános megfogalmazása ma még várat magára, de értelmezése több szakterületen már megvalósult. Az emberi cselekvések területén például az *erkölcsi törvényeket* értelmezzük, a természeti folyamatok esetén pedig *természettörvények* írják le a mozgást, a természeti folyamatokat.

Sejtésünk szerint a értéktörvénynek kétféle megfogalmazása van: a célirányos (teleológikus) értéktörvény és az egyensúlyi (működési) mozgástörvény.

A *célirányos (teleológikus) értéktörvény* az érték maximalizálását jelenti, így az erkölcstanban a maximális szeretetet, a piacgazdaságban a maximális nyereséget, a kémiában az entrópia maximalizálását jelenti.

Az *egyensúlyi (működési) értéktörvény* a kölcsönhatások érték vonatkozását, az értékek kiegyenlítődését, egyensúlyát írja le, így az erkölcstanban például a kategorikus imperativusz, a természettudományban az egyensúlyi törvények.

A mozgástörvény

A célirányos értéktörvény az érték maximalizálását fogalmazza meg, az egyensúlyi értéktörvény pedig az értékek kiegyenlítődését, egyensúlyát. Az értéktörvényből következik, azzal egyenértékű a mozgástörvény, amely a mozgás, a változás mozgatórugóira vonatkozik.

Feltételezésünk szerint a mozgástörvényeknek is kétféle alakja van: az előíró mozgástörvény és az egyensúlyi mozgástörvény.

Az *előíró mozgástörvény* a mozgásra olyan előírásokat ad, amely olyan értékváltozást okoz, hogy azáltal teljesül a célirányos értéktörvény. A társadalmi mozgások területén előíró

mozgástörvények az erkölcsi törvények, a Tízparancsolat, míg a természeti folyamatok esetén a természeti áramlások (pl hőáram) irányára vonatkozó természeti törvények.

Az *egyensúlyi mozgástörvények* a kölcsönhatások egyensúlyát írják le, a mozgást, áramlást előidéző, *értékváltozást* eredményező mozgatórugókkal, „feszültségekkel”, „potenciálokkal”

Ilyen fogalom az emberi cselekvésnél az *igény*, a közgazdaságban az *ár*, a kémiai folyamatok esetén a *kémiai potenciál*, az elektromosságban a *feszültség* stb.

A törvény és a szabadság

A természetben lejátszódó folyamatok a *természettörvények* szerint játszódnak le, de a természettudósok felismerik azt, hogy a természettörvényekből következő kötöttségek mellett a rendszereknek milyen „szabadságfokuk” marad, amelyek alapján a természeti folyamatokat a természettörvények figyelembevétele mellett a társadalom szolgálatába állíthatják.

Az emberi cselekedeteket az *erkölcsi törvények* szabályozzák. *Szabad* az az ember, aki az erkölcsi törvényeket betartja. Aki nem az erkölcsi törvények szerint él, az a lelkiismeret-furdalás miatt már nem lesz szabad, a visszatérő bűnös a bűn rabjává válik. Ha betartjuk az erkölcsi törvényeket, akkor teljesen szabadok vagyunk. Szent Ágoston ezt így fogalmazza: „szeress és tégy amit akarsz”!

2. AZ ERKÖLCSI CSELEKEDET ÉRTÉKE

Az Isten, a Törvény, a világ és az ember

Az ember tapasztalása alapján érzékeli a *világot*, értelmi képességei alapján észleli az öntudatot, felismeri az *embert* és hite és értelme alapján elfogadja, vagy elveti az *Isten* létezését, és az értelme és/vagy a hite alapján elfogadja, vagy elveti a Világra érvényes *Törvény* létezését.

Világnézeti kérdés, hogy az Isten, a Törvény, a világ és az ember hogyan viszonylanak egymáshoz. A keresztény életszemlélet alapján a világ és az ember az Isten teremtménye, a Törvény pedig elválaszthatatlan az Istentől. A nem hívők szerint az Isten az ember képzeletének eredménye, a világ és az ember létezik, a törvény a tudomány kérdésköre.

A cselekedet

Az emberi cselekedetek és azok értékelésének összetett kérdésköre messze meghaladja e tanulmány kereteit, ezért utalunk Kecskés Pál kitűnő munkájára [2] és itt csak néhány gondolatot közlünk.

Cselekedetünkkel valamit „elő akarunk állítani”, a cselekedetünknek *tárgya* van, a gondolatilag elővételezett tárgy a cselekedet *célja*.

A cselekedet *mozgatórugója* valamilyen értékre vonatkozó igény. Emberi voltunkból következően a cselekvések értéke erkölcsi érték kell legyen, ezt segíti elő a *lelkiismeret*.

A cselekedetnek *hatása*, következménye van, a cselekedet végrehajtása előtt azt is értékelni kell.

A cselekedet végrehajtása előtt és utána az értékelés során mérlegelni kell a cselekedet körülményeit és következményeit.

A cselekedetnél feltételezzük az értelmet és a tudatosságot, továbbá az akaratelhatározó képességet és a szabad akaratot.

A cselekedet mozgatórugója: az igény

Emberi természetünkől következően *igényeink* vannak. Az igényeink és kielégítésének módjai *értékrendünkből* fakadnak. *Érték* számunkra az, ami az értékrendünk alapján *igényünket* kielégíti (lásd 1. fejezet).

Bonyolult tudományos és gyakorlati kérdés annak az eldöntése, hogy milyen értékrendből milyen igények következnek, illetve, hogy adott igényekből milyen értékrendre lehet következtetni.

A sokféle emberi igényt J.J. Dahlgaard [16] az alábbi csoportokra osztotta:

- fizikai-biológiai igények (mint bármely élőlény),
- értelmi (mentál) igények (mint gondolkodó lény),
- lelki (spiritual) igények, örök értékek (mint lelki lény).

Az igények kielégítése oldaláról megkülönböztetjük a *kielégítettséget* és az erkölcsi értékelés alapján érzett *megelégedettséget* [17].

Az emberi cselekedet célja

Bármely emberi közösség életszintjét döntően a tudatos vagy tudatosítható *cél* minősége s a tagok cél érdekében való együttműködésének a készsége, vagyis az *erkölcsi* mozzanat állapítja meg. A lélektan bizonyossága szerint az emberi szabad és tudatos tevékenységet irányító cél mindig valami (valóságos vagy annak látszó) *érték*, valami emberi életigény, életszükséglet kielégítését ígérő „jó” jellegével bíró (anyagi vagy szellemi) tartalom.

Értékekre irányuló, értékvalósító tevékenységével bontakoztatja ki az ember szellemi képességeit, valósul meg a személyisége. Az *érték*, az értékes dolog eredetileg és elsősorban a személlyel mint ilyennel áll közvetlen viszonyban. Mindenkinek személyi, egyéni munkája valami érték felismerése, megragadása. Mások nevelhetik és alakíthatják értékfelfogásukat, az érték elismerése mindig alanyi hozzájárulást, meggyőződést tételez fel.

A cselekedet erkölcsi értéke

Az **erkölcs** lényege, hogy „az ember minden tudatos tevékenységében és egész magatartásában kötelezve tudja magát arra, hogy a jót tegye, a rosszat kerülje.” A **szabad akarat** azt jelenti, hogy választási, döntési szabadságunk van a jó és a rossz között [5]. A ténylegesen meghozott döntés jóságának, vagy rossz-ságának érzékelője a **lelkiismeret**.

Az emberi méltóság alapvető lényege az, hogy elsősorban a saját belső törvénye kötelező az emberre, azt jogosult és köteles követni. Ez a kötelezettsége is szabad kötelezettség.

A szeretet: a cselekedet által átadott érték

Aristoteles azt mondja a Nikomakhoszi Etikában, hogy *szeretni annyit, mint valakinek jót okozni*. A szeretet következménye a szerető tevékenység, cselekvés [18].

A szeretetre való képesség az alapja az erkölcsiségnek, amely az erkölcsileg értékes cselekvést és jellemet lehetővé teszi az egyénnél.

A szeretet erkölcsi értéke változatlan, korok és társadalmi formák felett áll.

Az és csak az az ember gazdagodik, aki ajándékozik a szeretetben.

A felebaráti szeretet viszonzásra nem számít, tehát ajándék.

Az érték és a szeretet egymással megfelelést, rokontermészetűséget mutatnak (lásd pl.[18], 64. o.).

Az erkölcsi előíró mozgástörvény

Az erkölcsi értékeket az **erkölcsi törvények** fogalmazzák meg. Az európai kultúrában elsősorban a *természetes erkölcsi törvényt*, az *ószövetségi törvényt* és a keresztény *újszövetségi törvényt* értelmezzük.

A **természetes erkölcsi törvény** az ember méltóságát, az ember szeretetét fogalmazza meg. *Természetes* törvénynek nevezzük, mert az emberi értelemről következik. A lényege a keresztény Tízparancsolat emberekre vonatkozó második része.

Keresztény erkölcsi előíró mozgástörvény az **ószövetségi törvény**, amely a teljes Tízparancsolat, vagyis az ember szeretetét tartalmazó parancsolatok mellett az Isten szeretetét is tartalmazza.

Az erkölcsi egyensúlyi mozgástörvény

A keresztényi erkölcsi egyensúlyi mozgástörvény az evangéliumi arany szabály: „Amit ti akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is azt tegyétek velük!” (Máté 7, 12), (Lukács 6,31).

Az erkölcsi célirányos értéktörvény

A keresztény erkölcsi célirányos értéktörvény az **evangéliumi**, vagy **újszövetségi törvény**, a szeretet törvénye: ”Új parancsot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogy én szeretlek titeket, úgy szeressétek ti is egymást.”

Az erkölcsi egyensúlyi értéktörvény

Értékrendjét veszített világunkban az erkölcsi normákat és az aszerint élni akarókat elutasítják, a legjobb esetben megmosolyogják. Erkölcstelen világunkban csak nagyon kevesen vallják a keresztény evangéliumi erkölcsi törvényt, a szeretet törvényét, a másokért áldozatot is hozni tudó szeretetet, és még kevesebben élnek aszerint. Ugyanakkor mindenki vágya, hogy maradéktalanul kielégítsék az ő biológiai, értelmi és lelki igényeit! A lelki igények kielégítését azonban csak azoktól várhatjuk el, akik az újszövetségi Isteni törvény szerint élnek! Vagyis azzal a furcsa ténnyel szembesülünk, hogy a *nem hívő is, sőt az erkölcstelen is az evangéliumi törvény szerinti életet várja el a többiektől.*

Nem nehéz rádöbenni arra, hogy az értékrendek és az igények egyensúlya csak az alábbi elvek, erkölcsi egyensúlyi törvények alapján teljesülhet.

- Kant kategorikus imperatívusza: „Cselekedj úgy, hogy tevékenységed maximája (elvontan kifejezett normatív tartalma) mindenkor általános törvényhozás elvéül is szolgálhasson”.
- Evangéliumi törvény: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat”.

3. AZ ÉRTÉKTEREMTŐ SZERETET

A szeretet fogalmának bizonytalansága

Értéknélküli világunkban ma már a *szeretet* fogalma sem egyértelmű. Önző fogyasztói társadalmunkban a szereteten igen sokan csak a viszonzottságon alapuló szeretetet értik, nem a Noszlopi László által megfogalmazott [18] önzetlen *megmentő és felemelő szeretet*. Sőt, értékromboló világunkban ma már az erkölcs mellett a szeretet is „tiltott” fogalomává válik, ma már egyes felfogások szerint legfeljebb csak a toleranciát szabad használni.

A megmentő szeretet

Mind munkahelyi, mind társadalmi szinten mi lehet az emberi kapcsolatok vezérelve? Mi az, ami az ember igénye, mi az, amit jogosan elvár? Jogszerűség, igazságosság, tolerancia? Világnézettől, értékrendtől függetlenül a tolerancián, az igazságosságon és a jogszerűségen túl mindenki elvárja a szeretetet (bár ő általában nem adja). A szeretet irodalma hatalmas, álljon itt néhány kiemelés [18]-[21].

A szeretet felülmúlja a jogos és az igazságosságot ([19], 24.o.). Míg a jog és az igazságosság a „sem többet, sem kevesebbet” elvet követik, addig a szeretet többet ad és kevesebbel beéri, a szeretet jelszava: nagyobb boldogság adni, mint kapni. Az emberi önzés feloldására csak a szeretet képes.

Noszlopi László már 1975-ben könyvének bevezetőjében ([18], 5.o.) ezt írta: „A szeretet nem valami érzelmes, kedves ellágyulás, amely nélkül az élet azért megvolna valahogy, hanem épp napjainkban mutatkozik meg apokaliptikus méretekben, hogy elegendő szeretet nélkül az emberiség sorsa megpecsételődött. Isten válaszút elé állít mindnyájunkat: vagy teljesítjük végre a szeretet parancsát, vagy pedig Sodoma és Gomora sorsa, Szent János apostol apokalipszisének megrettentő képei, Nostradamus jóslatai stb. együttvéve sem képesek megrajzolni, ami fenyeget.”

Noszlopi László könyvének utolsó fejezetében ([18], 137. o.) így fogalmaz: „A szellemi értékek tisztelete, az igazság és a szépség szeretete, becsületesség és könyörületeség, együttérzés az elnyomottakkal, hit az emberek testvéri összekötöttségében azok a tulajdonságok, amelyek a modern kultúrát megmenthetik.” Ezek azok a gondolatok, amelyekért Dahlggaard és munkatársai [16] új reneszánszot hirdetnek. És ne feledjük! Az emberiség válaszút előtt áll: melyik utat választjuk?

A felemelő szeretet

Az emberiség válaszút előtt áll: az erkölcs, az értékek lerombolásával, a szeretet „tiltásával” önmaga bukását fogja-e eredményezni, vagy a fennmaradás érdekében ki fogja robbantani a szeretet forradalmát?

XVI. Benedek pápa 2008. február 18-án a zárandokok ezreinek az alábbiakat mondta [22]: „Miért követeli meg Jézus az ellenségünk szeretetét, tehát olyan szeretetet, mely meghaladja az ember képességeit? – tette fel a kérdést (Lk 6,27). Valójában Krisztus kívánsága reális – folytatta – mert számításba veszi azt aényt, hogy a világban igen sok az erőszak és igazságtalanság. Ezt a helyzetet csak úgy lehet meghaladni, ha nagyobb szeretetet és igazságosságot állítunk szembe vele.”

XVI. Benedek pápa az emberiség megmentése érdekében kiadta „Az Isten szeretet...” kezdetű enciklikáját a *keresztény szeretetről* [23].

Rajtunk múlik: tevékenységünkkel az emberiség pusztulását vagy felemelkedését szolgáljuk?!

HIVATKOZOTT IRODALOM

- [1] Beran Ferenc: A keresztény erkölcs alapjai
Szent István Társulat, Budapest, 1999.
- [2] Kecskés Pál: Az erkölcsi élet alapjai
JEL Kiadó, Budapest, 2003.
- [3] Veress Gábor (szerk.): A minőségügy alapjai
Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1999.
- [4] Samuelson, Paul A., Nordhaus, William D: Közgazdaságtan I-III.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.
- [5] Schütz Antal: A bölcselet elemei (Negyedik kiadás)
Szent István Társulat, Budapest, 1948.
- [6] Pajor András: Axiológia 2000
Korda Kiadó, Kecskemét, 2000.
- [7] Varga Károly: Értékek fénykörében
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.
- [8] Váriné Szilágyi Ibolya (szerk.): Értékek az életben és a retorikában
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.
- [9] Hársing László: Bevezetés az etikába
Bíbor Kiadó, Miskolc, 1999.
- [10] Müller, Gotthold: Felelősségteljes élet
A Református Zsinati Iroda Doktorok Kollégiumának Főtitkári Hivatala
Budapest, 1999.
- [11] Péteri Pál: Keresztény erkölcssteológia
JEL Kiadó, Veszprém, 2000.
- [12] Weber, Helmut: Általános erkölcssteológia
Szent István Társulat, Budapest, 2001.
- [13] Böckle, Franz: A morálteológia alapfogalmai
JEL Kiadó, Budapest, 2004.
- [14] Veress Gábor, Birher Nándor, Nyilas Mihály: A minőségbiztosítás filozófiája
JEL Kiadó, Budapest, 2005.
- [15] Nyilas Mihály: A társadalmi minőség koncepciója
in [14]
- [16] Dahlgaard, Su Mi Park, Dahlgaard, Jens, J., Edgeman, Rick L.: Core valu
deployment: The need for a new renaissance
TQM, 9 (4-5), S45-S50 (1998).
- [17] Veress Gábor et. al: A fogyasztói és a termelői megelégedettség értelmezése
Magyar Minőség, 10 (9), 23-26 (2001).
- [18] Noszlopi László: Megmentő és felemelő szeretet
Ecclesia Kiadó, Budapest, 1975.
- [19] Boda László: Emberré lenni, vagy birtokolni?
Szent Márton Áron Kiadó, Budapest, 1994.
- [20] Perlaky Lajos: A szív filozófiája
Szent István Társulat, Budapest, 1999.

- [21] Mácz István: Találkoztam a szeretettel
Szent Gellért Kiadó és Nyomda, Budapest, 2000.
- [22] Felhívás „keresztény forradalomra”
Új Ember, 2007. február 25.
- [23] XVI. Benedek „Deus caritas est” kezdetű enciklikája a püspököknek, a papoknak és a diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek és minden krisztushívőnek a keresztény szeretetről
Róma, 2005. december 25.